

FÜLÖP LÁSZLÓ A Bakics családról (16–17. század)

Bakith Mihály 1600-ban Szent Benedek napján (március 21.) írt rövid, tömör, már-már szűkszavú végrendelete¹ keltette föl ezen kis tanulmány írójának érdeklődését. Ez indította arra, hogy bemutassa a 16. század második felében és a 17. század első éveiben élt szerb–magyar főúr családját. Az okirat olyan elemeket és adatokat tartalmaz, amelyek eltérnek a családról eddig ismertetett részletektől, hézagot töltenek ki, pontosítanak, ugyanakkor több helyütt további, megválaszolatlan kérdéseket is hagytak az utókornak.

Ezeket igyekeztünk további kutatásokkal föltárni, kiegészíteni, és ha kell, magyarázatokkal ellátni. Nem kívánjuk megismételni a családról szóló, eddig legrészletesebb bemutatást,² abból csupán néhány gondolatot emelünk ki, azonban nem mellőzhetjük a 98. oldalon rajzolt kis családfarészletet. Természetesen ezt is az újabb nevek beiktatásával közöljük.

Először a vezetéknev helyesírásáról kell szólni. A Bakits családnevet az egyes források más-más alakban rögzítették: Bakit, Bakith, Bakich, Bakics, és ahogy ő írja egy helyen, Bakÿch. Ennek oka az, hogy a szerb eredetű név végén olvasható mássalhangzónak a magyar nyelvben nincs sem hangértéke, sem betűjele. Ez a délszláv nyelvben a magyar cs és ty között ejtendő č hang, és annak ez az írásjele. Ezért a magyar ortográfiában mindig igyekeztek valamilyen más betűkapcsolattal azt helyettesíteni, nagyjából megfeleltetni.

Először szóljunk a testamentumra jellemző általános észrevételekről, körülményekről. Eredetije (amelyet a folyóiratban átírással közölt Merényi) 1900-ban a kismartoni (ma Auszriában: Eisenstadt) főlevéltárban volt található a Czobor család iratkötegében. Ennek okát a későbbiekben a családfán látható két család közti kapcsolat, utódlás indokolja. Maga az okirat az aláírása szerint Bakics Mihály saját kezű írása: „Michael Bakith de Lak m. propria”. Érdekes módon itt másképp írja a vezetéknevét is, a nemesi előnevét is eltérően például a bevezető soroktól, ahol a „Bakit Mihál Lakrul” magyaros és nem a latin forma olvasható. Érdemes idézni a testamentuma teljesen egyénileg megfogalmazott, nem a kor szokásainak megfelelő, második mondatának egy részét: „...ismervén azt, hogy az embernek életi el mulandó, és mint a fű el fonnyad, és hogy minden embernek meg köll halni, mert a halál senkiben nem válogat, egésségest és

1 Merényi Lajos: Bakich Mihály végrendelete. 1600. Történelmi Tár. 1900, 317–320. p.

2 Nagy Iván: Magyarország családai címerekkel és nemzedékrendi táblákkal. I. Pest. 1857, 97–99. p.

betegest, ifjat és aggot egyaránt el hord...” Ezután a két élő gyermekét ajánlja „ótalmul” Kuthassy János érsek úrnak, valamint Illésházy István³ „császár uronk ő felsége hopenestörének” (jelentése: udvarmester és királyi tanácsos), azaz gyámnak kéri fel őket. A végrendeletet hét magyar nemesi származású úr hitelesítette saját kezű aláírásával és pecsétjével. Érdemes az ő nevüket is felsorolni, hogy lássuk azt, hogy az eredetileg szerb Bakics család mely magyar nemesekkel ápolhatott jó baráti kapcsolatot. A latinul írt keresztneveket itt a magyar megfelelőjükkel helyettesítem: Pethöffi Gergely, Oroszthonyi Ferenc, Egerszegy Gergely, Veresvári György, Jeszenszki Ferenc, Ráday Ferenc és Somogyi Gábor. A magyar nyelven íródott végrendelet külsején pedig más kézírással a következő olvasható: Testamentum Magnifici domini Michaelis Bakÿch. Anno Domini 1600.

A végakarát részletesebb ismertetése előtt tekintsük át Bakics Mihály elődeit, Magyarországra kerülésük szinte romantikus történetét, hogy a végrendeletben és a családfán szereplő nevek, a szövegben tett utalások érthetőek legyenek az olvasók számára.

1522-ben (egyes vélemények szerint csak '26-ban) hat fiútestvér jött át Rácországból Tomori Pál seregéhez a török iga elől menekülve. Több helyütt olvasható, hogy eredetileg nem is szerbek voltak, hanem egy előkelő trák nemzetség szerb területen élő tagjai. Tomori előzetes megegyezés alapján fogadta be a seregébe a fivéreket, akik családjukkal érkeztek ötven lovas kíséretében, „dús kincsekkel megrakodva”.⁴ A hat testvér magyar keresztneve a következő volt (zárójelben az eredeti szerb névváltozatokat közöljük): Pál (Pavle), Péter (Peter), Kelemen (Klemens), Manó (Manuel/ Emanuel), Demeter (Dimitrie/Demetra) és Mihály (Mihal'/Mihalio). Feltevésünk szerint a testvérek között nagy lehetett a korkülönbség, a későbbiekben írt évszámok is ezt bizonyítják, ezért valószínűleg nem is egy anyától származhattak. Vitéségük miatt II. Lajos király magyar nemességre emelte őket, s a Somogy megyei Lak (ma Öreglak) nevű birtokot s néhány körülötte lévő település jobbágyrészét adományozta nekik (Buzsák Akcs-Magyarai nevű falurészét, Hetest, Gyugyot⁵). Később megkapták Héderváry Ferenc árulása miatt annak minden szigetközi jószágát (Hédervár, Ráró, Darnó stb.). Így a laki nemesi előnevű Bakicsok elkezdtek terjeszkedni Magyarország északnyugati része felé.

Manóról, Demeterről és I. Mihályról, ezek családjairól nem maradt fenn semmilyen írásos dokumentum (ez utóbbi személyt néha összekeverik a később élt végrendelet-íróval, aki Péter fia volt).

Kelemen Török Bálint hadnagya volt. 1527-ben Cserni Jován⁶ ölette meg.

3 Bakics többnyire Holicsban élt közvetlenül a morva határ melletti várában. Illésházy pedig a határ túloldalán, a szomszédos, már morva városban, Hodoninban.

4 Bedy Vince: A győri vár és várkapitányok a 16. és a 17. században. Győri Szemle, 1933, 149. p.

5 Borovszky Samu: Magyarország vármegyéi és városai. Somogy vármegye. 1914. az interneten oldalszám nélkül

6 Eredeti neve több alakban maradt fenn: Csernoevics Nenad (Jovan vagy Ivan). Magyarosan Cserni Jován.

Pál volt az, akinek hírességéről és hírhedségéről már sok okirat maradt az utókorra. Neve szerb alakban is olvasható, Pavle Bakić (*Venčac, Szerbia ? – †Gara, 1537. szeptember 20.) Ő volt az utolsó szerb despota (szerb fejedelmek címe), később pedig magyar főúr, vezér, győri várkapitány. Ráillett a despota másik, magyarban kialakult jelentése is: szigetközi falvakat rabolt ki, a lakosság elmenekült azokból. Majd Győr városában garázdálkodott, és megsarcolta a lakosságot. A győri püspökség javadalmait is bitrolta, amiért magával a királlyal is volt nézeteltérése.⁷ Ugyanakkor a mohácsi ütközetben vitézül harcolt. I. Ferdinánd híve maradt, és nem csatlakozott még honfitársaihoz, Cserni Jován felkeléséhez sem. 1537-ben az eszéki hadban harcolt, s a vesztes diakovári ütközetben lelta a halálát. A győztes törökök – a kor szokásának megfelelően – a levágott fejét Konstantinápolyba küldték el. (Halála után Péter követte a birtoklásban, 1538 őszén ő adta vissza Győrt, a várát és a püspöki javakat.) Pál feleségének csak a keresztnévét ismerjük: Teodóra, aki valószínűleg szerb származású volt, s együtt jött hazánkba a fivéreivel. Nagy Iván genealógiája szerint két leányuk érte meg a felnőttkort. Margit, akinek a férje balassagyarmati Balassa Menyhért⁸ volt. A végrendelet róluk csak annyit jegyez meg, hogy vannak már gyermekeik. A Balassi családfán viszont két fiukat találtam meg: Péter és Ferenc. A másik leánya Angelika, akinek az első férje Révay Imre, a második pedig Czobor Imre volt. Valójában itt kezdődik a Révay és a Czobor családokkal az első kapcsolatuk, amely, mint később látni fogjuk, többször is előkerül majd.

Ezen a helyen kell elsőként jelezni, hogy Margit biztos, hogy nem Pál gyermeke volt. Ugyanis a végrendelező Mihály lányát hívták Margitnak, s azt írja róla és Balassiról, hogy: „És minthogy Sassin közelb Balassy Menyhért *fiam uram* jószágához, Sassint leánnyommal ők bírják...”⁹ Bizonyára nem így nevezte volna a bátyja vejét, tehát csakis az ő lányának a férje lehetett e Balassi fiú.

Ezzel az átvezetéssel elérkeztünk a testamentumot író Mihály édesapjához, **Péterhez**, valószínűleg a hat fivér közül a legfiatalabbikhoz, vagy közülük az akkor már egyedüli, élő Bakics testvérhez. Péter születési dátumát nem ismerjük, csak annyit tudunk róla egy okiratról, hogy 1582-ben még élt. Korábban bírta Szombathely várát. 1547-ben már háborúban harcolt, majd részt vett Prága elfoglalásánál, 1552-ben pedig Szeged visszavételénél is. Mint magyar főúr részt vett Miksa koronázásán. Első felesége Pilšperger Anna¹⁰ volt. Tőle három gyermeke született: Anna, Pál és Katalin. Anna, a férje a már ekkor elhunyt szklabinai és blatnicai Révay Mihály¹¹ volt; II. Pál neve

7 Gecsényi Lajos: Győr városa 1626 után. Arrabona. Múzeumi Közlemények 18. Győr, 1976, 200–202. p.

8 Nevét változóan írják: Balassa ~ Balassi.

9 Nagy I.: i. m. 318. p.

10 Másutt a család neve: Pilisperger, Pilsberger.

11 Az ő követelései miatt levelez a második feleség, Sárkány Orsolya Nádasdy Tamással 1550 és 1555 között. Ugyanis Révay magának és családjának akarja a Bakicsok Holics városi jószág részét. Mint a feleség írja, a várat már megkapták, azonban nem hajlandó lemondani a holicsi majorházzal és a hozzá tartozó kertről. Ezt a kérést Nádasdy el is intézte a királynál, amelyet Orsolya asszony egy 1555-ben, vízkeresztkor írt levelében meg is köszönt a nádor-

mellett a † jel szerepel, Katalin lányukról a nevéen kívül nincs más adat. A második felesége a megözvegyült ákosházi Sárkány Orsolya, aki előtte coborszentmihályi Czobor Gáspár¹² neje volt. Orsolya korábbi házasságából született Czobor Imre (1520–1581), aki – mint fentebb olvashattuk – Bakics Angelikát vette feleségül. (Neki három gyermekéről tudunk: Márton, Erzsébet és Mihály.) Férje halála után Sárkány Orsolya újabb házasságot kötött, mégpedig Bakics Péterrel.¹³

Tőle is született egy fia, **Mihály** (1537–1603), akinek a végrendeletét idéztük már fentebb, és fogjuk a tartalmát ismertetni a továbbiakban. Első nejét megnevezi, Tersacki Klára (ő a régies, népies Kalára keresztnévet írta), aki a híres Frangepán család tersaci oldalágának sarja volt. Ő 1584-ben halálozott el.¹⁴ Az okiratból kiolvasható, hogy ezután Mihály újra megnősülhetett, mivel Kláráról úgy ír, hogy „előbbeni feleségem.” Az előbbeni szónak azonban volt valaha egy olyan jelentése is, hogy korábbi, valamikori. (A második feleségét – ha volt egyáltalán – konkrétan nem említi meg. Talán már az is elhunyt, s nem született közös gyermekük, így a vagyoni megosztásnál már nem játszott szerepet a személye.) Klárától két gyermeke volt. Az idősebbik Péter, aki a végrendelet írásakor még nőtlen volt. Az ő nevéhez fűződik a Bakics család történetének legromantikusabb eseménye, amelyet az apja már nem ért meg. 1607. január 27-én megszöktette vagy elrabolta rokonának, Révay Ferencnek a feleségét, gimesi és gácsi Forgách Zsuzsannát. Országos hír lett ebből, majd több éves, eredménytelen pereskedés követte azt. Magát a történetet Deák Farkas¹⁵ meg is „regényesítette”, természetesen az abban olvasható események, szereplők egy része írói fogás is lehet. Pétert úgy mutatja be, mint egy csinos, daliás, jókedvű és modorú, rokonszenves vitézt.

Bakics Mihály a fiára bízta a családi „leveleket”, valószínűleg ezen a levéltárak darabjaira, okirataira kell gondolnunk. Valamint 2000 forintot hagyott fia menyegzőjére – utólag kiderült, hogy az előbb leírt körülmények miatt erre nem volt szüksége a fiá-

---

nak, aki a gersei Pethők révén távoli, nem vér szerinti rokona volt. Ugyanis Orsolya lánytestvére, Bora, gersei Pethő Antal felesége volt. A levelek bizalmasabb hangneme, megszólításai, a tisztelet mellett mind erre utalnak. Ugyanakkor nem szabad elfeledkeznünk a főúr és Sárkány Antal közti jó, baráti kapcsolatról sem. Dr. Komáromi András: Ákosházi Sárkány Orsolya levelei II. Történelmi Tár. 1909, 227–233. p.

12 Sárkány Orsolya és Czobor Gáspár gyermekei: Pál, Anna, János, György, Zsófia és s fent említett Imre, akinek Bakics Angelika volt az első felesége.

13 Ő sem lehetett jámborabb természetű, mint Pál nevű bátyja. 1550 áprilisában a következőket írta a feleség rokona, a főúr sáfárja, ákosházi Sárkány Antal Nádasdy Tamásnak: „Toább azt es hallám, hogy Bakýt igen haragut, hogy Holicsot nem atták telyességgel nekie és kegyelmedre neheztel, azt monta Fejérthóthynak, hogy telyességgel küköltözik belőle és semmit benne nem hagy, egyéb boszu beszédet es szólt és mihelen hazajutot igen csabdosta feleségét arczul, ezt onnat irták Márton deáknak.” Lásd: 10. lábjegyzet! Dr. Komáromy i. m.: Ákosházi Sárkány Antal levelei Nádasdy Tamásnak. Történelmi Tár. 1910, 384. p.

14 Tersaczký Frangepán Klára 1584-ben Szent Lukács nap (október 18.) után való szerdán írta meg a végrendeletét a „Miskoczky” malomban férje és annak nővére, Anna előtt. Ebből tudjuk meg, hogy az első férje Kerecsényi László volt. Történelmi Tár. 1857, 153–154. p.

15 Deák Farkas: Forgách Zsuzsanna 1582–1632. Budapest, 1825.

nak. Péter húga Margit volt, aki a végrendelet írásakor már férjezett, több gyermekes fiatalasszony volt. Ő az, akit, mint feljebb már jeleztem, Pál lányának ír le a genealógia. Margit nagyon komoly és megbízható hölgy lehetett. Ezt bizonyítja az is, hogy Pázmány Péter esztergomi érsek rá és férjére bízta öccsét, Miklóst,¹⁶ akit Margit már korábban is nevelt.

Külön bekezdést szentel a végakaró az apósának, Tersacky Miklósnak,¹⁷ akinek a másik lányát, Orsolyát Révay Ferenc – Nagy Iván¹⁸ szerint László – vett el feleségül. (Ha névegyezés van, akkor természetesen itt egy másik Ferenc nevű családtagról van szó!) Tersacky eladta az anyai jószágát, s ezen megvásárolta „Kraina országban”¹⁹ Czernomál települést. Mivel ehhez nem volt elegendő pénze, Klára nevű lánya adott neki kölcsön 600 aranyat. Mindezért évente kamat, ahogy ő írja „fölpénz” is járt. Egyúttal megemlíti, hogy apósának Horvátországban is vannak jószágai, amelyeknek a negyede szintén a volt feleséget illeti. Mihály kéri két gyermekét, hogy ezt szerezzék meg, s osszák szét egymás között.

A testamentum elsőként a birtokok örökítéséről szól. Érdekes módon, ezek közül csak néhányat írt le, nem szól a Somogy megyei és a Szigetközben lévőkről (az itt lévő Rárót²⁰ zálogba adta). Az említettek a következők: Holics a morva határ mellett, ahol több háza is volt, ezeket vagy ő építtette, vagy kibővítette; Sassin (később tudatosan magyarosított neve Sasvár); Boboldán (ez valószínűleg Bobót – szlovákul Bobota) és egy morvaországi település, Napjedlya (Napajedla – Csehország). Természetesen ezekhez a várakhoz, házakhoz tartoztak majorok, földek, rétek, szőlők, malmok (régji neve: molna), illetve lábas jószágok, azaz barmok. Kedvenc városában lévő ingatlanjait fiára, Péterre, Margit lányára pedig Sassint hagyta örökül, s kéri, hogy a többin osztozzanak meg. Viszonylag kevés pénzről és ingóságáról tesz említést (ruhák, ágyak, „ön, ezüst mivek” és aranyozott tárgyak). A fegyverekből, amelyből bizonyára sok volt neki, mégis csak egy öreg, azaz nagy szablyát ír le, a családi ékszerek közül pedig egyet sem. (A végrendeletének ez a része nagyon különbözik az ebben a korban nők által lejegyzett testamentumoktól, amelyekben főként ez utóbbiak domináltak.) Több tárgya, kevés pénze is volt zálogban másoknál (mint ahogy birtoka is), ezeknél név szerint pontosítja az adott személyeket. Kisebb összegű adósságai is voltak, ezek épp vásárlási szokásaira mutatnak rá (kalmároknál, kézműveseknél, zsidónál). Hogy hol vásárolhatott, ezen városok a következők: Breszlawában (Pozsony régi, magyar elnevezése), Bécsben, Olomoucban (Olmütz, Morvaország fővárosa) és Prágában, pontosabban egy Strasnica településen, amely ma a cseh főváros egyik kerülete. Neki is voltak adóssai, mégpedig a Czobor család tagjai 60 ezer téglával és a hozzávaló mésszel.

16 Jenei Ferenc: Pázmány Miklós veszprémi főkapitány. A Veszprém Megyei Múzeumok Közleménye 1. Veszprém, 1963, 161. p.

17 Nagy I. i. m. IV. Pest. 1858, 247. p. Itt Klára apját II. Kristóf néven olvashatjuk.

18 Nagy I. i. m. IX. Pest. 1862, 694. p. szklabinai és blatnicai Révay László.

19 Ma Szlovénia.

20 Ma Ásványráró.

Vallására sehol sem tesz utalást. Azt hinnénk, hogy szerb származása miatt ortodox, azonban a fentebb leírt Pázmány-féle kapcsolat, a királyához való hűsége, valamint a holicsei templom említése arra utal, hogy római katolikus vallású lehetett.

Arról nincs adatunk, hogy az ifjabb Péternek született-e gyermeke, pontosabban fia, és az tovább vitte-e a Bakics családnevet. De úgy tűnik, hogy nem, mert akkor a genealógiák ezt feljegyezték volna. Mivel Pál és Péter családjában a többi mind lánygyermek volt, ők nem örökíthették tovább a nevet. Nagy Iván családfán kívülként 1565-ből leír egy Mátyás nevű Bakicsot, akit a törökök öltek meg. Majd a 18. század elejéről említ Bakicsokat, azonban az egyik szerémi, később bosnyák püspök, a másik pedig nyitrai kanonok volt. (Persze nem tudjuk biztosan, hogy ezen családból származtak-e, s melyik testvér ágából.) A leírtak alapján úgy tűnik, hogy Péterrel kihalhatott a család. Ugyanis a lányok és azok családjai örökölték a Bakicsok jószágait. De erre utal az is, hogy a családi okmányok, levelek, maga ez a végrendelet is a Czobor család birtokába került, s ők őrizték meg mindaddig, amíg azok nem kerültek a kismartoni levéltárba. (Ne feledjük, hogy Bakics Mihálynak Czobor Imre a féltestvére volt, akinek viszont született két fiúgyermeke!)

Utolsó kívánsága az volt, hogy halála után temessék el a holicsei szentegyházba az anyja és az „előbbeni” felesége mellé a „boltban”, azaz a családi kriptába. S ez bizonyára így is történt, amikor a végrendelet megírása után körülbelül három évvel elhunyt.